

Akadémiai népzene gyűjtések 1953–1968*

Az online adatgyűjtemények ismertetése

Riskó Kata

A Magyar Tudományos Akadémián 1934-ben, Bartók Béla vezetésével indult meg a magyar népi dallamok régóta tervezett tudományos kiadása. Bartók távozása után, 1940-től Kodály Zoltán irányította a munkát.¹ A második világháború után újrainduló műhely számára mérföldkövet jelentett a Vallas- és Köznevelésiügyi Minisztérium 1949. márciusi rendelete, amely 200.000 Ft-ot különített el a „Nagy Magyar Népdalgyűjtemény” kiadására.² Az egyre gyarapodó szerkesztőség 1951-ben adta közre *A Magyar Népzene Tára* első, *Gyermekjátékok* című kötetét, 1953-ban pedig a *Jeles napok* című másodikat.³ 1953. augusztus 1-én az MTA Népzene Kutató Csoportja néven újjáalakították, ezzel a munkacsoport rendezett intézményi kereteket és stabil finanszírozást kapott, feladatköre pedig többek között a népzene gyűjtésével, a gyűjtések központi szervezésével és archiválásával, valamint tudományos kutatással bővült.⁴ A kezdettől Bartók mellett dolgozó Kerényi György, a Népzene Kutató Csoport későbbi osztályvezetője már 1940-ben felhívta a figyelmet a központilag szervezett népzene gyűjtés szükségességére, rámutatva arra, hogy a kiadás számára akkor összegyűjtött mintegy 14.000 népi dallam a határon kívüli és belüli magyar falvaknak mindössze 4%-ból származik.⁵ Az MTA Népzene Kutató Csoport megalakulásával intenzív és jól szervezett népzene gyűjtés indult, amely – részben a magnetofon bevezetésének köszönhetően – a már eltűnőben lévő népzenei hagyomány gazdag dokumentálását tette lehetővé.⁶

Ez az online felület az MTA Népzene Kutató Csoport kivételesen eredményes népzene gyűjtő munkát mutatja be az MTA–ELTE HTK Zenetudományi Intézet Népzenei és Néptánc Archívumában őrzött források feldolgozásán és rendszerezésén keresztül. A vállalkozás időkeretét elsősorban egy újonnan feldolgozott forráscsoport indokolja: az MTA Népzene Kutató Csoport gyűjtéseiről

* A projekt az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával készült.

¹ Richter Pál: „A 200 éves Magyar Tudományos Akadémia és a népzene kutatás.” *Magyar Tudomány* 186/2 (2025. február), 245–255., 246–251.

² A VKM 239.224/1949/VI. számú, 1949. május 25-i rendelete. MTA–ELTE HTK Zenetudományi Intézet Népzenei és Néptánc Gyűjtemény irattára, jelzet nélkül.

³ Kerényi György (sajtó alá rendezte): *Gyermekjátékok*. Bartók Béla–Kodály Zoltán (szerk.): *A Magyar Népzene Tára I*. Budapest: Zeneműkiadó, 1951.; Kerényi György (sajtó alá rendezte): *Jeles napok*. Bartók Béla–Kodály Zoltán (szerk.): *A Magyar Népzene Tára II*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1953.

⁴ Szalay Olga: *Kodály, a népzene kutató és tudományos műhelye*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004. 296–302.

⁵ Kerényi György: „A magyar népdallamok teljes gyűjteménye.” *Énekszó* 7/4 (1940. február), 700–701.

⁶ Az MTA Népzene Kutató Csoportjának működéséhez lásd többek között Richter Pál–Rudasné Bajcsay Márta (szerk.): *Zenetudományi Dolgozatok 2003 I. Tanulmányok az MTA Népzene Kutató Csoport megalakulásának 50. évfordulójára*. Budapest: MTA Zenetudományi Intézete, 2003. kötetben megjelent tanulmányokat, továbbá Szalay, *Kodály, a népzene kutató*, i.m., 271–356.

beszámoló kiküldetési jelentések 1739 dokumentumból álló gyűjteményi egysége. Ebben az időszakban Kodály Zoltán, illetve Kodály 1967-ben bekövetkezett halálától 1969-ig Rajeczky Benjamin igazgatta az intézményt. A kutatás ugyanakkor a népzenei hangfelvételekre, lejegyzésekre, filmekre, fotókra, gyűjtőkönyvekre egyaránt támaszkodva rekonstruálja a gyűjtéseket, és kitér az előzménynek tekinthető 1945 és 1953 közötti időszakra is. A honlapon publikált két táblázatos adatgyűjtemény időrendben tárja fel a gyűjtések sorát, összegyűjti és rendszerezi a jelenleg elérhető források, köztük újonnan feldolgozott forráscsoportok adatait.⁷ Az 1739 kiküldetési jelentés katalógusa komplex információt nyújt a jelentésekben tárgyalt gyűjtések forrásairól. Az akadémiai népzene gyűjtéseket bemutató bővebb adattábla az 1953 és 1968 közötti időszak minden olyan népzenei gyűjtésének dokumentálására törekszik, amely az MTA Népzene Kutató Csoportjához köthető. A táblázat a teljes forrásanyag adataival együtt mutatja be ezeket az eseményeket.

I. Kiküldetési jelentések

A jelentések fizikai jellemzői és rendszerezése

A Népzene Kutató Csoport népzenei gyűjtőmunkájának újonnan feltárt, értékes dokumentumai a gyűjtésekről írt jelentések, amelyek az MTA–ELTE HTK Zenetudományi Intézet Népzenei és Néptánc Archívumában maradtak fenn. A Csoporttal már annak alapításakor, zeneakadémiai hallgatóként együttműködő Olsvai Imre (1931–2014) népzene kutató 1958-tól 1998-as nyugdíjazásáig az intézmény, illetve a jogutód Zenetudományi Intézet munkatársaként dolgozott, de később is rendszeresen bejárt az intézetbe. 2023-ban három papírdoboz került elő munkahelyi anyagai közül, amik a Népzene Kutató Csoport belső és külső munkatársainak az 1953. augusztus és 1968. december közötti időszakban leadott kiküldetési jelentéseit tartalmazzák. A munkatársak kiküldetési rendelőnyben kapták meg az elvégzendő gyűjtés helyét, célját és időtartamát, ami egyúttal igazolásként is szolgált a hatóságok felé. A gyűjtők az út után jelentésben számoltak be eredményeikről. A jelentéseket havonkénti egységekbe, ezeket pedig félévenkénti vagy évenkénti dossziékba rendezték, ugyanakkor nem látták el jelzetekkel, és nem vették fel az iratállományba. A dossziékat – amik közül többet becsomagolva és madzaggal átkötve helyeztek dobozba – és a bennük őrzött jelentéseket állapotuk alapján évtizedek óta nem forgathatták, talán már azóta, hogy a Népzene Kutató Csoport 1970-ben az Akadémia székházából a budai Várba költözött.

Az egy-egy évet vagy félévet összefogó dossziék havonkénti egységekben 1353 jelentéscsomagot, összesen 1739 kiküldetési jelentést tartalmaznak. Ezen kívül hat további irat, nevezetesen a

⁷ A források jelentős hányada elérhető a Hungaricana Népzenei Gyűjteményben, a Hungarica Képcsarnok fotótárában, illetve a Néptánc Tudástárban.

<https://www.hungaricana.hu/hu/adatbazisok/zti/>,

https://gallery.hungaricana.hu/hu/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6IIRJUFVTPShGb3RcdTAwZjMpIiwZmlsdG_VycyIGeyJTT1VSQ0UiOlsiS1RfWIRJII19fQ, <https://neptanctudastar.abtk.hu/hu>.

jelentésekhez csatolt levél volt az anyagban, amelyek a hasonló dokumentumok közé, a gyűjtemény irattárába kerülnek. A jelentéseket a csoport munkatársai a keltezés alapján lényegében azonnal a gyűjtés után megírták, és a költségek elszámolása érdekében általában a külső gyűjtők is hamar elkészítették. A leadott iratokat egy borítóként szolgáló kettéhajtott lapba helyezték, amelyre felírták az út időpontját, a kiküldött nevét és a bejárt településeket. Amennyiben egy úton többen vettek részt, mindegyikük írt jelentést. Ezeket – kevés kivétellel – egy borítóba tették, így az egy úthoz tartozó jelentések egy jelentéscsomagot képeznek. A kialakított struktúrában kivétel, hogy 1964. augusztus és december között az iratokat – az itt 1175–1192 közötti sorszámmal ellátott jelentéseket – nem rakták borítóba, illetve hogy az 1960-as években gyakran csak a gyűjtés évét és hónapját tüntették fel a borítón.

A jelentések tartalmi felépítése

A jelentések részben géppel, részben kézzel írottak, terjedelmük néhány sor vagy akár több oldal is lehet. A szerző neve szinte minden jelentésen szerepel, és a legtöbb dokumentumot keltezték is. Amíg a jelentések nem kapnak végleges irattári jelzetet, addig elsősorban ezek alapján azonosíthatók. A beszámoló szövegben a gyűjtők rendszerint megadták a gyűjtés kezdő és záró időpontját, megnevezték a településeket, ahol gyűjtöttek, és feltüntették a gyűjtött dallamok számát. A számszerű eredmény feltüntetése elvárás volt, amire az is utal, hogy hiánya esetén olykor kérdést írt a jelentésre erre vonatkozóan.⁸

A jelentések írói gyakran a gyűjtőút célját is rögzítették, feltárva ezzel a Népzene Kutató Csoport gyűjtőmunkájának irányait és módszerét. Az eredményekről beszámolva olyan összefüggésekre, jelenségekre mutattak rá, ami a gyűjtés más dokumentumaiból nem egyértelmű. Bizonyos esetekben csak a jelentésből derül ki, hogy az adott szokás és szokásdallam még az élő hagyomány része volt a gyűjtés helyén.⁹ Különösen fontosak a jelentések abból a szempontból, hogy a gyűjtések más dokumentumaival szemben a negatív eredményekről is informálnak. A gyűjtők számos alkalommal megnevezték azokat a településeket is, ahol próbálkoztak, de nem jártak sikerrel – akár általánosságban, akár kifejezetten a keresett dallamokra, dallamtípusokra, szokásokra vagy más jelenségekre vonatkozóan. Így egy-egy dallamról vagy szokásról azt is megtudjuk, hogy adott területen hol nem volt ismert a gyűjtés idején. Ezen túlmenően, mivel az Archívum bizonyos kéziratos

⁸ Pl. Kiss Lajos 1953. október 27-én kelt jelentésén, Katanics Mária 1955. augusztus 23–26. közötti gyűjtéséről írt datálatlan jelentésén, Szabó Andorné 1957. szeptember 12–21. közötti gyűjtéséről írt datálatlan jelentésén.

⁹ Így például a *Jeles napok* jegyzetanyagába még bekerülhetett az 1953 novemberében Kerényi György, Kertész Gyula és Fonay Tibor közös terepmunkáján gyűjtött rigácsi regölés adata, de sem ott, sem a regölés felvételének utólag, 1955 júliusában Katanics Mária által készített lejegyzésén nem szerepel a Kerényi jelentésében rögzített tény, hogy a gyűjtés idején még gyakorolták a szokást. Kerényi, *Jeles napok*, i.m., 1159.; „Eljöttünk, eljöttünk...” Regölés. Gyűjtötte Kerényi György, Rigács (Veszprém), 1953. november. Lejegyezte Katanics Mária, 1955. július. ZTI_AP_00827b.

gyűjteményi egységei még nincsenek teljes mértékben katalogizálva,¹⁰ a jelentésekből tájékozódhatunk legkönnyebben olyan gyűjtésekről, amelyeken nem készült hangfelvétel. Mindezek révén az újonnan feldolgozott kiküldetési jelentésekből a Népzene kutató Csoport gyűjtőtevékenységének az eddiginél pontosabb és részletesebb térképe rajzolódik ki.

A beszámolók jellege

A jelentések szövege írójuk egyéniségétől, tudásától és tapasztalataitól függően hosszabb vagy rövidebb, általánosabb vagy konkrétabb, szakszerűbb vagy kevésbé szakszerű. Az 1739 jelentés összesen 169 személytől származik, akik közös gyűjtőút esetén is túlnyomórészt külön jelentést írtak. Kerényi jelentései például elsősorban útleírások, amelyek kitérnek a gyűjtés során jelentkező problémákra, a további gyűjtések szempontjából is fontos tapasztalatokra, megnevezik a munkáját támogató helyeket, és a legfontosabbakat emelik ki az eredmények közül. Ha többen gyűjtöttek együtt, Kerényi számíthatott mások – leggyakrabban Lévainé Gábor Judit – részletes, az eredményeket szisztematikusan közlő jelentésére. A szintén nagy tapasztalattal rendelkező Kiss Lajos ezzel szemben a gyűjtött dallamokat zenei stílusrétegek, illetve a hozzájuk kapcsolódó szokás alapján, számszerű bontásban mutatta be. A gyűjtés körülményeiről, céljáról, sikerességéről viszont szűkszavúan és személytelenül írt. Szomjas-Schiffert György jelentései olvashatóbbak, de rövid összefoglalások a túlnyomórészt a Kiskunságon végzett terepmunkák céljáról és eredményeiről. Mathia Károly és különösen Paulovics Géza jelentései bizonyos saját, állandó sablont követve közlik a legszükségesebb adatokat, ugyanakkor ők azok, akik általában az adatközlőket is szisztematikusan felsorolják.

A legszínesebb beszámolókat a viszonylag kezdő gyűjtőknek, általában nőknek köszönhetjük. Az 1954-től a Népzene kutató Csoportban dolgozó, eredetileg zenetanár Lévainé Gábor Judit jelentéseiben éppúgy gyakoriak az élményszerű leírások, mint a szintén zenetanár Szabó Andorné Szojka Annáéiban, illetve Schnöller Máriaéiban. Bár ezek a beszámolók, különösen a külső megbízottaké gyakran pontatlanok, a gyűjtés fő adatainak feltüntetése szempontjából, értékes információkat nyújtanak a gyűjtés mindennapjairól, nehézségeiről, a bejárt településekről, lakóik életmódjáról, szófordulatairól. Ilyen szempontból hasonlóak, bár a rutin és szaktudás hiányát jobban tükrözik az egy-egy terepmunkát mintegy gyakorlatként teljesítő főiskolai hallgatók jelentései is. A kifejezetten a magnetofon kezeléséért felelős munkatársak – Kertész Gyula, Kammerer László – beszámolóit a technikai munkára fókuszálnak. A gyűjtést helyben segítők és előkészítők igen szűkszavú, olykor csak a munka napjaira és helyszínére vonatkozó jelentéseket adtak le. A gyűjtők

¹⁰ Ezek közül legfontosabb a mintegy 80.000 hangfelvétel nélküli dallamadat nem zenei beosztású, úgynevezett leltári rendje. Az Archivum gyűjteményi egységeiről lásd Richter Pál: „Analog felvétel – digitális adat. A Zenetudományi Intézet Népzenei és Néptánc Archivuma.” In Kiss Gábor (szerk.): *Zenetudományi Dolgozatok 1978–2012*. Budapest: MTA BTK Zenetudományi Intézet, 2014. 177–194.

között olyanokat is találunk, mint Csanak Dóra, az MTA vélhetően alkalmi érdeklődőként csatlakozó kéziratárósa, Durkó Zsolt zeneszerzés szakos hallgató, vagy Nagy László költő, aki a szülőhelyén végzett gyűjtésben vett részt. Általánosságban elmondható, hogy míg az első évek jelentései a gyűjtés újraindulásának, a vidék és a népkultúra második világháború utáni feltérképezésének az élményét érzékeltetik, az 1960-as években a jelentések tömörebbé és sematikusabbá váltak.

II. A jelentések katalógusa

A kiküldetési jelentések metaadatai

Az „MTA Népzene kutató Csoport kiküldetési jelentések 1953–1968” nevű adatgyűjtemény az újonnan feldolgozott és katalogizált kiküldetési jelentések adatait tartalmazza. Emellett közli az adott gyűjtésekhez tartozó, az Archívumban fellelhető további források jelzeteit is. A táblázat első, a fejlécben barna színnel elkülönített egységében találjuk a kiküldetési jelentésekre vonatkozó információkat. Mivel a jelentéseket valószínűleg beérkezésük szerint rendezték, a jelentéscsomagok sorrendje nem tükrözte pontosan a gyűjtések időrendjét, és inkább azok befejezésének, mint kezdetének időpontjával függött össze. Az újonnan kialakított sorrend lehetőség szerint a gyűjtések, illetve kiküldetések időrendjét követi elsősorban a kezdődátum, másodsorban avégdátum alapján. Ezt az elvet ugyanakkor nem lehet teljes következetességgel végigvinni, mert a gyűjtés ideje nem mindig ismert pontosan. A jelentések új sorrendje tehát az iratok feldolgozásának és különböző forrásokkal való egybevetésének eredménye, amit a táblázat második, zöld fejléccel jelölt egysége összegez.

A jelentéscsomagok száma egy ideiglenes azonosító, amely a táblázatban való keresést, illetve az egyes csomagok áttekintését segíti addig, amíg a kiküldetési jelentések végleges gyűjteményi jelzete nem kapnak. A következő két oszlop – „A kiküldetési jelentés borítóján jelzett idő” és „A kiküldetési jelentés borítóján jelzett település” – változatlanul közli a borítón feltüntetett, a gyűjtésre vonatkozó adatokat, ami az eredeti dokumentumokban való keresést és az egyes jelentéscsomagok azonosítását segíti. A jelentés írójának nevét és a kelezést a táblázat az iraton található formában közli, szögletes zárójelben feltüntetve az esetleges kiegészítéseket. A jelentéscsomagok áttekinthetőségét könnyíti a sorok színárnyalattal történő megkülönböztetése is.

A népzenei gyűjtések adatai

A táblázatos adatgyűjtemény második, zöld fejléccel jelölt egysége a kiküldetési jelentésekben dokumentált népzene gyűjtések adatait tartalmazza. Kiküldetési jelentéseket nemcsak népzene gyűjtési célú utazásokról, hanem például vidéki konferenciákról, könyvtári, múzeumi vagy levéltári kutatómunkáról is írtak. A gyűjtési adatokat tartalmazó oszlopok azonban kizárólag a

népzenegyűjtésekre vonatkoznak, beleértve azokat az utakat, amelyek során múzeumi vagy könyvtári kutatás mellett terepmunkát is végeztek. Ez a második táblázategység a jelentések leíró adatait közlő elsővel szemben különböző források feldolgozásán, összevetésén, azaz kutatási eredményeken alapul, így nem tekinthető véglegesnek. A gyűjtési adatok részben a jelentésekből, részben más forrásokból származnak. Előfordul például, hogy a jelentés nem tüntet fel minden települést, ami a hozzá kapcsolható lejegyzésekben, vagy a hangfelvételek dokumentációjában szerepel. Olykor a gyűjtés idejét sem ezek az iratok közlik a legpontosabban. Számos más esetben viszont a jelentések hoznak adalékokat a gyűjtés idejére, a bejárt településekre, vagy a résztvevők teljes névsorára vonatkozóan. A bizonytalan adatokat a táblázatban kérdőjel jelzi, a forrásokból következtetett adatokat szögletes zárójel fogja közre.

A gyűjtő neve az adott személy nevének legjellemzőbben használt, egységesített formájában szerepel. A népzene kutatásban bevett módon a táblázat megkülönbözteti a gyűjtés helyét a népzenei adat érvényességi területétől, azaz attól a településtől vagy tájegységtől, ahonnan az adatközlő származik, illetve ahol az adat a hagyomány részének tekinthető. Egyes esetekben mindkettőtől különbözik az adatközlő lakóhelye. Így például bukovinai székelyek esetében előfordul, hogy a felvétel Budapesten készült, az énekes bukovinai származású, de a második világháborút követően a Dél-Dunántúlon telepedett le. A helynevekben sok a bizonytalan adat, mert a gyűjtők olykor nem településnevet, hanem kistájat, környéket említene. Különösen a máshonnan származó adatközlők kapcsán találkozunk azzal, hogy a gyűjtő csak azt rögzítette, melyik erdélyi vagy felvidéki megyéből való az illető, sőt akár csak annyit: erdélyi, székely, felvidéki. A csoportos gyűjtések esetében a gyűjtés idejét és a bejárt településeket is különbözőképpen rögzíthette egy-egy jelentéstevő. Az eltérések oka az egyszerű pontatlanságon túl lehet az, hogy a gyűjtők különbözőképpen – utazással vagy anélkül – értelmezték a terepmunka kezdő- és végdátumát. Előfordul, hogy egyik gyűjtő csak bizonyos településeket emelt ki a beszámolójában, vagy nem szólt azokról a településekről, ahol nem jártak sikerrel, ugyanakkor mivel a gyűjtőcsapat gyakran szétvált a környék hatékonyabb feltérképezése érdekében, a gyűjtés helyszínei ténylegesen is eltérhettek egymástól. A településnevek az adatgyűjteményben a nyilvánvaló hibák javításával, de jellemzően az eredeti dokumentumokban rögzített változatban szerepelnek, ezért a 20. században átnevezett vagy átalakított települések különböző nevei egyaránt jelen lehetnek a táblázatban.

Az archívumi források adatai

A fejlécben kék színnel jelölt táblázategység a gyűjtésekhez tartozó más források jelzetét tartalmazza. Az MTA–ELTE HTK Zenetudományi Intézet Népzenei és Néptánc Archívumában a hangfelvétel jelzete alapján további források – hangfelvételi jegyzőkönyv, lemezmásolat, lejegyzés – találhatók meg, így a hanghordozóknak a jelentésekhez, illetve a vonatkozó gyűjtőutakhoz való rendelése archívumi adatok sorához kapcsolja az eddigieket. A táblázategység megkísérli a gyűjteményben

őrzött fényképek adatainak hozzárendelését is az egyes gyűjtésekhez és a hangfelvételekhez. Ez azonban nem lehet teljes, mert a gyűjtemény fényképállományának egy része hiányosan vagy egyáltalán nem adatolt. Amint azt a következő oszlop mutatja, a Népzene kutató Csoporthoz viszonylag kevés filmfelvétel köthető ebben az időszakban. Az archívum 1965 előtti néptánc- és népzenei filmfelvételeinek nagy része a Népművészeti, illetve Népművelési Intézetben készült, és 1965-ben, az ottani néptánc kutató műhellyel került az akadémiai csoporthoz. Az adatok egyeztetése során az is kiderült, hogy néhány, a jelentésekben említett film jelenleg ismeretlen.

A gyűjtőkönyvek nemcsak jegyzetelésre, hanem tisztázott lejegyzések rögzítésére is szolgáltak. Annak fényében, hogy bizonyos kéziratos gyűjteményi egységek még nem kereshetők, a kutatásban eddig háttérbe szorult gyűjtőkönyvek különösen értékesek lehetnek, hiszen segítségükkel olyan gyűjtések is nyomon követhetők, amelyekben nem készült hangfelvétel. Az archívumban őrzött összesen kb. 1200 gyűjtőkönyvből korábban csak Kiss Lajos 207 gyűjtőkönyvét katalogizálták, így a gyűjtőkönyvek és a jelentések egyeztetésével egyúttal a többi gyűjtőkönyv katalogizálása is megtörtént.

III. Akadémiai népzene gyűjtések 1953 és 1968 között

Az „Akadémiai népzene gyűjtések 1953–1968” nevű adattábla a kiküldetési jelentések alapadatai, a gyűjtési információk és az archívumi források jelzetei mellett olyan gyűjtések adatait is tartalmazza, amelyek nem szerepelnek jelentésben, de más források alapján azonosíthatók. Az akadémiai népzene gyűjtéseket bemutató bővebb táblázat időrend szerint illeszti be a kiküldetési jelentések közé azokat a gyűjtéseket, amelyekről nem készült jelentés, de amelyek a hangfelvétel vagy más dokumentum alapján azonosíthatók. Így közel teljes képet kaphatunk arról, hogy a megjelölt korszakban milyen gyűjtéseket végeztek az MTA Népzene kutató Csoport megbízásából.

A népzenei gyűjtések táblázatos adatgyűjteménye rávilágít a kiküldetési jelentések fontos szerepére a gyűjtések időrendi rekonstrukciójában. A kéziratos lejegyzésekből csak azok teljes feldolgozásával lehetne a gyűjtések sorát rekonstruálni. Másrészt az archívumban nincsenek elkülönítve az intézmény által gyűjtött adatok azoktól, amelyek később kerültek át más intézményből, elsősorban a Népművészeti, illetve Népművelési Intézetből, esetleg a Néprajzi Múzeumból vagy például a Kolozsvári Folklor Archívumból. Ezért az 1953. augusztus 1. előtti akadémiai vonatkozású népzene gyűjtések sorát csak jóval kevésbé megbízhatóan, számos bizonytalansággal lehet – mintegy kísérletképpen, a kutatás segédanyagaként – összeállítani szórványos adatokból, elsősorban a gyűjtőknek az Akadémiához való aktuális kötődését figyelembe véve. *(Függelék.)* A Népzene kutató Csoport alapításától kezdve körülbelül az évtized végéig viszont a kiküldetési jelentésekben dokumentált terepmunkák igen jól körülhatárolják az akadémiai népzene gyűjtéseket. Az ismert gyűjtőkönyvek lényegében teljesen lefedik az érintettek jelentésben dokumentált gyűjtéseit, és csak

kivételes esetben találunk bennük egy-egy olyan gyűjtési alkalmat, amiről a jelentésekből nem értesülünk. Ezt az időszakot illetően a hangfelvételek is összhangban vannak a jelentésekkel. A jelentésekben nem dokumentált népzenei hangfelvételek többségét Budapesten, az Akadémia stúdiójában rögzítették, általában előkészítő terepmunkákat követően. Kiküldetési jelentés tehát nem volt indokolt, ennek ellenére egyre jellemzőbb volt, hogy a gyűjtésekről is írtak beszámolót. A gyűjtemény eredeti hangfelvételeit az ötvenes években lényegében mind a csoport munkatársai vagy külső gyűjtői készítették, más gyűjtőktől jóval később átmásolt felvételeket ismerünk, amelyek ezért magasabb jelzetszámmal szerepelnek az archívumban.

Az 1960-as években némiképp fellazult ez a rend. Azok közül a gyűjtések közül, amelyekről nem készült jelentés, nem mindig lehet egyértelműen megállapítani, hogy akadémiai megbízásból vagy akadémiai közreműködéssel készültek-e. Így például szoros együttműködést fedezhetünk fel a Népzene kutató Csoport és a Népművelési Intézet Martin György által vezetett tánckutató műhelye között¹¹ az 1960-as évek első felében, már azelőtt, hogy 1965-ben a már elsorvasztott kutatócsoporttól Martin, valamint Lányi Ágoston a Népzene kutató Csoporthoz került volna.¹² Erre azonban olykor csak a gyűjtésen készült magnetofonfelvételnek az akadémiai gyűjtések sorába szorosan illeszkedő jelzetszáma utal. A táblázatos adatgyűjtemény a kérdéses esetekben inkább tágabbra vonja az Akadémiához kapcsolt gyűjtések körét.

A nagy vonalakban kronologikusan rendezett kiküldetési jelentések jól érzékeltetik a gyűjtések időbeliségét, és rámutatnak a teljes körű rekonstrukció szükségességére. Az elsősorban kutatási célra készült két adatgyűjtemény azt segíti, hogy az 1953 és 1968 közötti akadémiai népzene gyűjtések átfogóbb összefüggésben legyenek vizsgálhatók, és lehetőséget nyújtanak a gyűjtések mögött meghúzódó kutatói szándékok, módszerek és tapasztalatok vizsgálatára. Ezáltal az adatgyűjtemény nemcsak a gyűjtések dokumentálását támogatja, hanem hozzájárulhat a korszak népzene kutatásának működéséről és szemléletéről alkotott kép árnyalásához.

¹¹ A Népművészeti Intézet, illetve 1958-tól Népművelési Intézet néptánckutató tevékenységéről lásd Martin György: „Beszámoló a Népművészeti- és Népművelési Intézetben végzett tánckutató munka eredményeiről.” *Ethnographia* 76/2 (1965), 251–259.

¹² Szalay, Kodály, *a népzene kutató*, i.m., 344.

Függelék

[Függelék. Akadémiai népzene gyűjtések 1945-től az MTA Népzene kutató Csoport létrehozásáig.
Szerk. Riskó Kata.xlsx letöltése](#)